

Kennisinstituut
voor Emancipatie en
Vrouwengeschiedenis

Financiële (on)afhankelijkheid van vrouwen en partnergeweld: wat is het verband?

Samenvatting literatuurstudie

Over dit onderzoek

Op 2 december 2019 is de motie van Tweede Kamerlid Van den Hul aangenomen. Deze motie constateert dat vrouwen “bovengemiddeld vaak financieel afhankelijk zijn van hun partner, en bovengemiddeld vaak het slachtoffer zijn van partnergeweld en eengerelateerd geweld” en formuleert een verzoek aan de regering om “genderspecifiek onderzoek te laten doen naar het verband”. In opdracht van de directie Emancipatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is Atria een onderzoek gestart naar het verband tussen financiële (on)afhankelijkheid en partnergeweld. Het onderzoek bestaat uit twee delen: een literatuurstudie en interviews met vrouwen die partnergeweld hebben ervaren. Dit document presenteert de bevindingen uit de literatuurstudie.

Middels de literatuurstudie is getracht antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Hebben vrouwen die *financieel afhankelijk* zijn van hun partner *meer kans om partnergeweld mee te maken*? En, omgekeerd, hebben vrouwen die *financieel onafhankelijk* zijn van hun partner *minder kans* om slachtoffer te worden van partnergeweld?
2. Hebben vrouwen die *financieel afhankelijk* zijn van hun partner *minder kans om de gewelddadige relatie te doorbreken*? En, omgekeerd, hebben vrouwen die *financieel onafhankelijk* zijn van hun partner *meer kans* om zich aan het geweld te onttrekken door de relatie te verbreken?

Op basis van de afbakening van de termen ‘financiële (on)afhankelijkheid’ en ‘partnergeweld’ is een zoekstrategie opgesteld en zijn op 7 mei 2020 in de databases PsychInfo en SocINDEX 1.068 wetenschappelijke artikelen gevonden. Middels toepassing van vooraf vastgestelde selectiecriteria zijn na screening 51 artikelen geïncludeerd.

Een gelaagd, paradoxaal en wederkerig verband

Het onderzoek laat één duidelijke conclusie zien: er is een verband tussen financiële (on)afhankelijkheid van vrouwen en partnergeweld. Het betreft echter een verband dat gelaagd, paradoxaal en wederkerig is.

- **Gelaagd verband.** De term 'financiële afhankelijkheid' is opgebouwd uit verschillende economische elementen die niet zelfstandig, maar in combinatie met andere (intervenierende) factoren in verband staan met partnergeweld. Zo staat een laag gezinsinkomen in verband met het vóórkomen van partnergeweld, maar is er pas sprake van een verhoogd risico als er ook schulden en financiële stress aanwezig zijn. Hetzelfde geldt voor financiële onafhankelijkheid. Een eigen inkomen kan bescherming bieden tegen herhaling van geweld, maar dan moet het inkomen wel hoog genoeg zijn om als haalbaar alternatief te gelden en moet er daadwerkelijk toegang zijn tot dit inkomen. Daarnaast is het verband gelaagd omdat andere (niet-economische) factoren het verband beïnvloeden. Hierdoor is financiële onafhankelijkheid niet vanzelfsprekend en niet voor iedereen beschermend.
- **Paradoxaal verband.** Het hebben van (betaald) werk biedt bescherming omdat vrouwen op deze wijze sneller toegang hebben tot financiële middelen en kan tevens emotionele steun en fysieke veiligheid bieden, wat vervolgens bescherming kan geven in het stoppen van partnergeweld. Er is echter ook een keerzijde: (betaald) werk kan het risico op (herhaling van) partnergeweld namelijk ook vergroten. Dit risico is gekoppeld aan traditionele normen over mannelijkheid en vrouwelijkheid, waarbij mannen vaak status ontleen aan het kostwinnerschap. In relaties waar een traditionele rolverdeling als norm geldt en de positie van de man als kostwinner in het gedrang komt wanneer de vrouw (ook) betaald werk heeft, kan het gevoel van statusverlies aanleiding zijn om geweld als machtsmiddel te gebruiken. Daarnaast kan (betaald) werk het zelfvertrouwen en de eigenwaarde van slachtoffers van partnergeweld versterken, maar tegelijkertijd ook verzwakken doordat het gepaard gaat met gevoelens van schaamte. Deze schaamte kan er vervolgens toe leiden dat de problematiek van partnergeweld voor de omgeving verborgen blijft.
- **Wederkerig verband.** Financiële (on)afhankelijkheid staat in verband met partnergeweld, maar partnergeweld staat ook in verband met de economische positie van de vrouw. Slachtoffers kunnen langdurig psychische, fysieke en financiële gevolgen van partnergeweld ervaren, ook nadat het geweld is beëindigd, wat negatieve invloed heeft op hun arbeidsmarktpositie. Maar ook kan de partner tactieken inzetten die gezamenlijk te categoriseren zijn als economisch geweld en direct invloed uitoefenen op de economische positie van de vrouw. Een vrouw met een baan kan dan op papier financieel onafhankelijk zijn, maar in de praktijk door haar controlerende partner geen toegang hebben tot deze middelen.

Financiële afhankelijkheid als risicofactor voor partnergeweld?

De literatuurstudie geeft onvoldoende empirisch bewijs om te stellen dat er een direct, causaal verband is tussen financiële afhankelijkheid van de partner en een verhoogde kans op het vóórkomen van partnergeweld. Wel is er sprake van een indirect verband. Financiële afhankelijkheid van de partner betekent dat er sprake is van een traditionele rolverdeling, waarbij de man de kostwinner is. Wanneer deze rolverdeling gekoppeld is aan traditionele gendernormen, is er een verhoogde kans om partnergeweld mee te maken. Tevens is er een sterker verband tussen financiële afhankelijkheid en het continueren van partnergeweld: onvoldoende toegang tot financiële middelen is niet de enige, maar wel één van de belangrijkste belemmerende factoren in het beëindigen van een geweldadige relatie. Ook is financiële afhankelijkheid van de partner de primaire reden om weer terug te keren naar de gewelddadige partner.

Financiële onafhankelijkheid als beschermende factor voor partnergeweld?

De literatuurstudie biedt onvoldoende empirisch bewijs om te concluderen dat financieel onafhankelijke vrouwen minder kans hebben om slachtoffer te worden van partnergeweld. Ook vrouwen die voldoende inkomsten genereren om, op papier, financieel onafhankelijk te zijn, kunnen partnergeweld meemaken. De bevindingen uit de literatuurstudie bevestigen dat er geen duidelijk profiel is van 'het slachtoffer van partnergeweld', maar dat factoren als opleiding en inkomen uit betaald werk in samenspel met relationele factoren, maatschappelijke ongelijkheden en heersende gendernormen doorslaggevend zijn in de mate waarin vrouwen kans hebben om slachtoffer te worden van partnergeweld. Wel maken financieel onafhankelijke vrouwen die partnergeweld meemaken minder gebruik van de formele hulpvoorzieningen, waardoor ze minder zichtbaar zijn.

Het hebben van (betaald) werk kan wel de kans vergroten de gewelddadige relatie (duurzaam) te beëindigen, doordat het werk toegang biedt tot financiële middelen, sociaal netwerk en fysieke veiligheid. Omdat andere vormen van afhankelijkheid (zoals bijvoorbeeld onzekerheid over een verblijfsvergunning of het hebben van (jonge) kinderen) het verband negatief kunnen beïnvloeden, is financiële onafhankelijkheid een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde om herhaling van partnergeweld te voorkomen.

Wat betekenen deze uitkomsten voor het bevorderen van arbeidsparticipatie van vrouwen?

Het stimuleren van arbeidsparticipatie, in het bijzonder van sociaaleconomisch kwetsbare vrouwen, is van groot belang. Hoewel het niet de enige en evenmin altijd de doorslaggevende factor is voor het ontstaan of voortduren van partnergeweld, komt uit de literatuurstudie voldoende overtuigend

naar voren dat arbeidsparticipatie van vrouwen een belangrijke factor is om hun sociale weerbaarheid te vergroten. De studie laat echter ook zien dat de primaire focus op de vrouw, en de winst in haar economische positie, niet toereikend is en er aandacht moet zijn voor het eventuele gevoel van statusverlies bij de (mannelijke) partner. Specifiek voor de overgangperiode van een uitkering naar werk is het aan te bevelen om, naast de toename in arbeidsparticipatie op individueel niveau, de gevolgen op relationeel niveau in ogenschouw te nemen en aandacht te geven aan de eventuele aanwezigheid van economisch geweld en tactieken van macht en controle.

De meeste studies naar het verband tussen financiële (on)afhankelijkheid van vrouwen en partnergeweld zijn in de Verenigde Staten uitgevoerd. Hoewel er geen aanwijzingen zijn dat de complexiteit van het verband niet in Nederland zou gelden, is het van meerwaarde om het verband tussen financiële (on)afhankelijkheid en partnergeweld in de Nederlandse context nader te onderzoeken. Tevens biedt Nederland, als 'kampioen deeltijdwerk' en met een heersend anderhalfverdienersmodel, een unieke context. Daarnaast zijn studies die zich richten op financiële (on)afhankelijkheid ná partnergeweld schaars en is het aan te bevelen nader te onderzoeken in welke mate participatie de sociale weerbaarheid ná partnergeweld kan vergroten.

Wat betekenen deze uitkomsten voor de aanpak van partnergeweld?

De literatuurstudie laat zien dat verschillende factoren op diverse niveaus (maatschappelijk, relationeel en individueel) van invloed zijn op het verschijnen partnergeweld en het voortduren ervan. Beleid op dit terrein heeft daarom alleen het gewenste effect mits het ingebed is in samenhangend flankerend overheidsbeleid en uitgewerkt is in een integrale aanpak. Tevens laat de studie zien dat een gendersensitieve aanpak van partnergeweld noodzakelijk is. Zo is het aan de heersende gendernormen bij een mannelijke partner gelegen of de, in potentie, beschermende werking van arbeidsparticipatie een risicofactor wordt. Tevens laat het onderzoek zien dat partnergeweld gepaard kan gaan met controlerende tactieken die tezamen economisch geweld vormen. Dit pleit voor (beleidsmatige) erkenning van economisch geweld als geweldsvorm van partnergeweld.

Financiële controle, uitbuiting en manipulatie hebben directe gevolgen voor de arbeidsmarktpositie van het slachtoffer. Het is daarom aan te bevelen om beleidsmakers en professionals die op lokaal niveau ondersteuning bieden aan vrouwen in het verbeteren van hun arbeidsmarktpositie hierover (meer) te informeren. Tevens kan economisch geweld voorafgaan aan andere vormen van partnergeweld en is het aan te bevelen om werkgevers, HR-medewerkers, maar ook bedrijfsartsen en jobcoaches, de signalen van economisch geweld te leren signaleren.

Het rapport *Financiële (on)afhankelijkheid van vrouwen en partnergeweld: wat is het verband?* (2020) is te downloaden via [atria.nl](https://www.atria.nl)